

T.C.

Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim Yönetimi, Tefti i, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Projesi

PROJENİN ADI

Aday Öğretmenlerin Eğitim Hakkına İlişkin Algıları

Ufuk ÇETE

15758002

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Nurettin BELTEKİN

Mardin 2017

T.C.

Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim Yönetimi, Tefti i, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Projesi

PROJENİN ADI

Aday Öğretmenlerin Eğitim Hakkında İlişkin Algıları

Ufuk ÇETE

15758002

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Nurettin BELTEKİN

Mardin 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırladığım “Aday Öğretmenlerin Eğitim Hakkındaki Algıları” adlı projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, projemin kâğıt ve elektronik kopyalarının Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Projemin sadece Mardin Artuklu Üniversitesi yerle kelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Projemin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2017

Ufuk ÇETE

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DÖNEM PROJESİ ONAYI

Enstitümüzün Eğitim Yönetimi Teftiş Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı 15758002 numaralı öğrencisi **Ufuk ÇETE**'nin hazırladığı "Aday Öğretmenlerin Eğitim Hakkında İnkılgın Algıları" başlıklı Dönem Projesi Anabilim Dalımız tarafından uygun görülmüştü ve, projenin onayına karar verilmiştir.

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Nurettin BELTEKİN

Üye :

Üye :

ONAY:

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../2017

Anabilim Dalı Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Nurettin BELTEKİN

ÖNSÖZ

E itim bir kültürün kuaktan kuaya aktarılması için en önemli unsurlardan birini teşkil eder. Bu nedenle ilk çağlardan başlayarak eğitim üzerine pek çok farklı düşünce ortaya atılmıştır. Bu düşüncelerin bir kısmı eğitimde özgürlüğü savunurken bir kısmı ise oldukça despot yaklaşımları benimsemiştir. Bu despot yaklaşımlara mensup eğitim bir hak olarak evrensel kabul görmesi zorlu mücadeleler sonucunda devletler tarafından kabul edilmiş ve bu kabul edilmişin yüklediği sorumlulukları üstlenerek devletler bireylerin eğitim haklarını sunmaya mükellef olmuştur.

Ülkemiz imzaladığı pek çok uluslararası antlaşmada yer alan eğitim hakkı ile ilgili maddeyi kabul etse bile maalesef insanlarımız bu haklarından mahrum olmaktadır. Yani imzalanarak kabul edilen maddeler uygulamada yaşanan aksaklıklar yüzünden çok sayıda vatandaşımız eğitim hakkından mahrum edilmektedir.

Bu çalışmada aday öğretmenlerin eğitim hakkına ilişkin algıları saptanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada emeği geçen ve bana yaptığı her çalışmada yeni ufuklar açan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nurettin BELTEK N hocama, çalışmaları sırasında değerli görüşlerini paylaştığı 2015-2016 eğitim-öğretim yılı Mardin Artuklu Üniversitesi Pedagojik Formasyon öğrencilerine teşekkür ederim.

Ufuk ÇETE

Mardin-2017

ÖZET

Bu çalı mada e itim hakkı algısı ve e itim hakkı ihlalleri saptanmaya çalı ılmı tır. Çalı manın evreni 2015-2016 E itim-Ö retim yılında Mardin Artuklu Üniversitesi'nde pedagojik formasyon e itimi alan 181'i kadın, 139'u erkek toplam 320 aday ö retmendir. Nitel ara tırma yöntemi kullanılmı tır. Veri toplama aracı olarak geli tirilen yazılı görü me formu kullanılmı tır. Veriler analiz edilerek verilen cevaplan gruplandırılarak frekansları tespit edilmi tir. Ara tırma sonucunda aday ö retmenlerin çevrelerinde gördükleri yada ya adıkları e itim hakkı ihlalleri belirlenmi tir.

Anahtar Sözcükler: E itim, Hak, hlal

ABSTRACT

In this study, the right to education was perceived and violations of the right to education were tried to be detected. The student's universe teaches a total of 320 candidates, 181 female and 139 male, who have been trained in pedagogical formation at Mardin Artuklu University during the 2015-2016 academic year. Qualitative research method is used. Written interview form developed as data collection tool was used. The data were analyzed and the answers were grouped and their frequencies were determined. The most common violation of the right to education has been determined as the result of the research.

Key Words: Education, Right, Violation

Ç NDEK LER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	II
Ç NDEK LER.....	III
TABLolar L STES	IV
KISALTMA L STES	IV
G R	1

B R NC BÖLÜM

Hak-Hukuk li kisi.....	1
E itim-Hukuk li kisi.....	2
Uluslararası Hukuk Belgeleri'nde E itim Hakkına li kin fadeler.....	3
Avrupa nsan Hakları Sözle mesinde E itim Hakkı.....	4
slam E itim Tarihinde E itim Hakkı Ve Geli imi.....	5
Türkiye'de E itim Hakkı.....	6

K NC BÖLÜM

YÖNTEM.....	9
Çalı ma Grubu.....	9
Veri Toplama Aracının Geli tirilmesi.....	9
Verilerin Analizi.....	10
BULGULAR ve YORUMLAR.....	10
SONUÇ ve ÖNER LER.....	21
KAYNAKÇA	23

TABLÖLÄR L STES

Tablo 1: Çalı maya katılan aday ö retmenlerin cinsiyet dağılımları

Tablo 2: Çalı maya katılan aday ö retmenlerin eğitim hakkına ilişkin algı verileri

KISALTMALAR L STES

BM: Birle mi Milletler

A HS: Avrupa nsan Hakları Sözleşmesi

A HM: Avrupa nsan Hakları Mahkemesi

TCK: Türk Ceza Kanunu

G R

E itim hakkının temel bir hak olarak evrensel kabul görmesi e itimin insan ki ili ini tüm yönleriyle geli mesinde çok önemli bir faktör olması, insanların kendilerini gerçekle tirmeleri ve özgürle tirmeleriyle do rudan ili kili olmasıdır. E itimin bir hak oldu u, bireye ve devlete bir takım sorumluluklar yükledi i gerçe i uzun ve sıkıntılı bir mücadele sürecinden sonra kabul edilmi tir. Bu süreç Do u'da ve Batı'da benzer a amalardan geçmi tir. Günümüzde insan haklarından söz edildi inde, e itim hakkından söz etmemek mümkün de ildir. Çünkü e itim, sistem ve içerik olarak sadece içindeki ferdi de il, toplumun gelece ini de etkilemektedir. nsan hakları ve demokrasiyi kavramı ve bunları ya atacak fertlerin yeti mesi için e itim, özellikle de zorunlu e itim, büyük önem ta ımaktadır (Atalay, 1998). E itim Hakkı'nın, 1948 Evrensel nsan Hakları Beyannamesinde, cinsiyet, ırk, etnik yapı ve ulus gibi ayrımları gözetmeksizin her bireyin hakkı oldu u açıklanmı tır. E itim hakkı pek çok uluslararası bildiri ve beyannamelerde di er insan haklarının önko ulu olarak yer almaktadır.

Hak-Hukuk li kisi

Hak kelimesi sözlüklerde; do ru (Devellio lu, 1970, 375), sabit ve kesin olan ey (bn Manzur'dan aktaran Okçu, 2007) gibi anlamlarda kullanılır. Kur'an'da, hadislerde ve di er slâm kaynaklarında *hak* kavramı, "korunması, gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddi ve manevi imkan, pay, e ya ve menfaatler; görev, sorumluluk, borç" gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Bardako lu, 1997, 149-150). Topumlarda, ki iler ya da ki iler ile devlet arasındaki ili kileri düzenleyen ve kendilerine uyulması devletin zorlayıcı gücü (yaptırım, müeyyide) ile sa lanmı bulunan düzenleyici, yasaklayıcı ve izin verici davranı kurallarının bütününe *hukuk* adı verilir (Özsunay,1981). Hak, hukukun tanıdı ı ve korudu u bir yetkidir. Hak bir yandan hukukun korudu u çıkarı anlatırken, öte yandan sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi verir (Gözübüyük, 1993).

E itim-Hukuk li kisi

Geni anlamda e itim, ilkel topluluklardan beri vardır. İkel topluluklarda büyükler küçüklere savunma, avlanma ve toplayıcılık gibi becerileri ö reterek bir çe it e itim yapıyorlardı. Bu tür e itim, ça da e itimde oldu u gibi planlı ve düzenli de ildi. Gerçek anlamda e itim, uygar (sınıflı) topluma geçi le gündeme geldi. Uygar toplumda geli en bilim ve teknolojinin sa ladı ı bilgi birikiminin insanlara ö retilmesi, amaca ula tıracak düzenli programlar, yetkin ö retmenler ve yeterli e itim ortamı gerektiriyordu. Öte yandan, toplumu yönetme gücünü elinde tutan devlet (egemen güç) kendisinin me rulu unu, yönetilenlere (yurtta lara) kabul ettirebilmek için e itim gibi etkili, planlı ve yöntemli bir araca ihtiyaç duyuyordu. Böylece e itim, zamanla ilkel topluluklardaki “ki iye yeterli” olma i levini a ıp, “toplumsal” i levler de görmeye ba ladı. Davranı ların, toplumsal ili kiler yönünden de biçimlenmesi, “ki i” ile “toplum” arasındaki ili kinin düzenlenmesini gerektirdi. Bu durum giderek toplumun örgütlü gücü olan “devlet”le “ki i”, yani “hak”la “otorite” ili kisinin hukuk açısından düzenlenmesini gündeme getirdi (Altunya, 2002).

E itimle ilgili olarak devletin ve bireylerin uyması, uygulaması gereken kurallara *e itim hukuku* denir (Ba aran, 1996). E itim kurumları temel hukuki düzenlemelere göre olu turulur. Bu kurumlar i leyi leri itibariyle hukuka dayandıkları gibi i leyi leri de hukuki esaslara tabidir. Hukuksuz bir e itim dü ünülemeyece i gibi e itim olmadan da hak, hukuk, özgürlük ve adalet dü ünceleri bir toplumda yerle emez (Akyüz, 2006).

Ba aran (1996,188), e itim hakkını düzenleyen *e itim hukukunun* a a ıdaki konularda ara tırma ve inceleme yaparak e itim sistemine önerilerde bulundu unu, e itim hakkının kullanılma biçimini düzenledi ini ifade eder:

- E itim sisteminin toplum içindeki hukuksal yeri,
- E itim sisteminin dayana ı olan hukuk ilkeleri,
- nsanın, birey olarak e itim hakkı,
- E itim hakkının gerçeikle tirilmesinde devletin i levi,
- Çocukların e itim hakları,
- E itim yönetiminin yaptırım ilkeleri ve yönetim hukuku.

E itim sisteminin amaçlarının gerçekle mesi, e itimin önündeki maddi ve manevı engellerin ortadan kaldırılmasında hukukun yardımına ihtiyaç vardır. nk hukuk, “*toplum hayatında ki iler in birbirleriyle ve toplumla olan ili kilerini düzenler*” (Bilge, 1975, 6). Evrensel hukukta bir kamu hizmeti olarak yer alan e itim hizmetinin yerine getirilmesi devletin asli görevidir.

Uluslararası Hukuk Belgeleri’nde E itim Hakkına li kin fadeler

Evrensel ve uluslararası hukuk belgelerinde e itim hakkının dzenleni ine bakıldı nda ilk göze çarpan düzenlemeler; nsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 26’ncı maddesi, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara li kin Uluslar arası Sözle me’nin 13’üncü maddesi, Medenı ve Siyası Haklara li kin Uluslar arası sözle me’nin 18/4’üncü maddesi, (Türkiye’nin taraf olmadı ı) E itimde Ayrımcılı a Kar ı Sözle me, BM ocuk Hakları Sözle mesi’nin 28 ve 29’uncu maddeleri ve A HS’nin Ek 1 No’lu Protokolü’nn 2’nci maddesidir. Bu alandaki belgeleri o altmak mümkün ise de ele alınan konunun tartı ma eksenine yön veren temel belgeler esasen bunlardır. Bunların e itim hakkının kapsamı açısından bazı ortak noktalar içerdi ini söylemek yeterli olacaktır. Bunlar; “e itim alma hakkı”, “ayrım gözetmeme ve e it muamele”, “e itim özgürlü ” ve “akademik özgürlük” tr. Bunlardan e itim alma hakkı kapsamındaki belgelerin büyük o unlu u, e itim hakkının yerine getirilmesi konusunda devletlere -olumlu faaliyetler içine sokan-yükümlülükler getirirken, bu belgelerden sadece A HS e itim hakkını negatif(olumsuz) bir ifade tarzı ile dzenlemi tir.

E itim alma hakkı kapsamında devletler ayrım gözetmeme ve e it muamelede bulunma, e itim hakkının kullanılması bakımından ayrımcılı ı ortadan kaldırma ve fırsat e itli i yaratma yükümlülü  altındadır. Ancak burada ayrım gözetmeme ilkesi me ru farklıla maları ve hak e itsizliklerini düzeltici olumlu eylemleri içermemektedir. Yani makul, nesnel ve sözle meler çerçevesinde me ru bir amaca yönelik Bir tutum ayrımcılık olarak algılanmamalıdır. E itim özgürlü  kavramı kapsamında ise aslında bir zorunluluk hli mevcuttur. Bundan kasıt bu belgelerde zorunlu e itimin art ko ulması, ne ebeveynlere ne çocu a bu konuda bir serbestlik

tanınmaması ve bu konuda devletin zorunlu e itimi tamamlamak adına mükellefiyetlerinin olmasıdır.

E itim özgürlü ünün zorunlu unsuru dı nda kalan seçme özgürlü ü alanı ise, esas itibarıyla ebeveynin kendi dinî, ahlâkî ve felsefî inancına göre çocuklarına verilecek e itimi seçme hakkını ihtiva eder. Di er bir açıdan ise, yine bu uluslararası belgelerde yer alan özel ve tüzel ki ilerin özel e itim kurumları kurabilme ve yönetebilmeleri özgürlü ü bu kapsamda mütalaa edilebilir. Bu kapsamda zikredilen hangi belge veya ilke ele alınır alınsın, bireye e itim dili konusunda bir hak, bunun kar ılı nda da devlete bu talebe uygun e itim sistemi kurma yükümlülü ü yüklememektedir.

Avrupa nsan Hakları Sözleşmesinde E itim Hakkı

A HS çerçevesinde e itim hakkına ili kin duruma ayrıca de inmekte fayda vardır. Zira A HS çerçevesinde ele alınan e itim hakkı kavramı, yine A HM tarafından verilen kararlarla dinamik olarak somutlaştırılmakta, içeri inin ve kapsamının anlaşılması kolaylaşmaktadır. Yine A HS, e itim hakkını di er birçok uluslararası hukuk belgesinden farklı bir üslûpla, bu haktan yoksun bırakılmama ekinde olumsuz bir ifade olarak düzenlemi tir.

Konu A HS'nin Ek 1 No'lu Protokol'ün 2'nci maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre; “Hiç kimse e itim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, e itim ve ö retim alanında yüklenece i görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu e itim ve ö retimin kendi dinî ve felsefî inançlarına göre yapılmasını sa lama haklarına saygı gösterir.” Bu düzenleme kapsam bakımından iki ilke ortaya koymaktadır. Bu ilkelerden ilki, daha önce de zikredildi i gibi, negatif bir ifade tarzı ile ortaya konan her bireyin “e itim alma hakkı”, di eri ise “e itim özgürlü ü”dür.

E itim alma hakkı ilkesi bakımından düzenlemenin olumsuz ifade tarzı, bu hakkın kullandırılması bakımından devlete pozitif bir yükümlülük yüklemekten çok, engellememe gibi negatif bir davranı biçimi tanınmaktadır. Bu kapsamda A HM kararlarında da yer aldı ı üzere, bu hükümlerle devlete genel ve resmî bir e itim sistemi kurma yükümlülü ü yüklenmemektedir. Yine de e itim hakkı mutlak nitelikte kabul

görmü ve sözleşme ile diğer haklar gibi garanti altına alınmış ve bu kapsamda devlete bazı pozitif yükümlülükler yüklenmiş bulunmaktadır. Aslında bu maddenin düzenleme alanı önceden mevcut olan resmî eğitim kurumlarına girme hakkının güvence altına alınmasından ibaret olup bundan başka üye devletlere çeşitli eklerde eğitim ve öğretim kurumları oluşturulması ve herkesin bunlardan faydalanmasını sağlamak yükümlülüğü yoktur. Devletin sadece bu hakkı garanti etmesi ve bu haktan yararlanılmasını sağlamak yükümlülüğü vardır. Devletin hakkın bu mutlak özelliğine rağmen düzenleme yapabileceği alanlar da var olmakla birlikte bu düzenleme yetkisi eğitim hakkının özünü zedelememesi ve AHS'deki diğer haklarla çelişmemesi artıyla kabul edilebilecektir. AHS Ek 1 No'lu Protokol'ün 2'nci maddesinde yer alan eğitim hakkı düzenlemesinin içerdiği ikinci ilke olan eğitim özgürlüğü ilkesine yukarıda değinilmişti. Bu özgürlüğün kapsamı, devlet okullarında ana ve babanın dinî ve felsefî inancına saygı gösterilmesi suretiyle çoğulculuğun garanti altına alınmasıdır. Burada devletin ana ve babanın dinî ve felsefî inancına saygı duyması yeterli olup bu inançlar yönünde bir eğitim sağlamak yükümlülüğü bulunmamaktadır.

İslam Eğitim Tarihinde Eğitim Hakkı ve Gelişimi

Allah Resulü (sav)'in, "Biz ümmi bir toplumuz; yazı yazmayı ve hesap yapmayı bilmiyoruz"(Buhari'den aktaran Okçu, 2007) hadisi, cahiliye Araplarının eğitimsizliğini giderecek bir hukuk düzeninin veya manevi yaptırımın bulunmadığını haber vermektedir. İslamiyet'ten sonra ise, pek çok ayet ve hadisin teviki ve Bedir esirleri ile yapılan pazarlık ve benzeri uygulamalar yoluyla ümmilik büyük ölçüde sona ermiştir (Luveyhık'dan aktaran Okçu, 2007). Okuma-yazma bilmek, İslam dinini ve bu dinin hükümlerini öğrenmenin ilk gereklerindedir. Nitekim toplum İslam dinini benimseyerek hayatına uygulamayı ve onunla yücelmiştir. Böylece cahiliye devri, kısa bir zaman sonra yerini saadet devrine bırakmıştır.

İslam hukukçuları, feraiz ilminin (miras hukuku) hükümlerini anlamak ve hayata tatbik etmek için insanların hesap öğrenmelerinin (matematiğin) önemine vurgu yapar. Hatta Mehur Hanefi hukukçusu İmam Muhammed Eyyani'nin,

hukukçuların miras hukuku ile ilgili problemleri kolayca çözebilmeleri için bir matematik kitabı yazdı na dair bilgiler bulunmaktadır. Yüce Allah, Kur'an'da hikâyeleri bulunan -haklarında hüküm verilip helak olmu - topluluklardan ibret alınacak dersler sunarak onların ya adıkları co rafi bölgeleri ö renmeye ve içinde bulundu umuz hayatı hak ve adalet ölçülerine göre düzenlemeye davet eder. Yine slam, ay'ın hareketlerine, namaz vakitlerine ve zamana ili kin di er konularda bilgi sahibi olmak üzere astronomi ö renmeyi tavsiye eder. lim ö renmeye yönelik te vikler sonucunda slam hukukunu anlamak isteyen Müslüman ara tırmacılar, tarih ilminin, tefsir, hadis ve usulü fıkıh ilminin esaslarını tespit edip kuralla tırmı lardır (Nahlavi'den aktaran Okçu, 2007).

Kur'an ve sünnet, bilimsel ara tırmayı te vik etti i gibi, bu gaye u runa Müslüman olmayanlardan istifade edilmesi gerekti ini ısrarla vurgular. slam'ın yaratıcı gücü ve yayıldı ı her alanda bilimin yeniden do u u bu nedenle hızla geli mi tir (Garaudy'den aktaran Okçu, 2007). lmi, '*müminin kaybolmu mali*' (Tirmizi, 1981, lim19; bn Mace, 1981, Zühd 15) olarak gören Müslümanlar, onu elde etmek için büyük çabalar sarf etmi lerdir. lim elde etmek her Müslüman için mecburi olunca (Kurtubi'den aktaran Okçu, 2007), aksine davranmaları mümkün de ildir. Çünkü bilgisizlik cahillik olarak kabul edilmi ve yerilmi tir. Hele ilim ve irfan yuvaları açmanın büyük manevi mükâfatı sebebiyle (Müslim'den aktaran Okçu, 2007, Vasiyyet 14), e itim ve ö retim faaliyetlerine tarihte emsali görülmemi bir hız kazandırılmı tır. Otuz-kırk yıllık *asr-ı saadet* döneminde slam devletinin sınırlarının binlerce kilometre ileriye ta ınmı olması, zamanın sava tekni ini bilmeyen Arapların marifeti de il; akıl ve bilimin ı ı nda yürütülen tebli ve ir at faaliyetlerinin eseridir.

Türkiye'de E itim Hakkı

Anayasamızın 3.bölümünde yer alan Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler ba lı ı altında yer alan madde 42 de; "Kimse, e itim ve ö retim haklarından yoksun bırakılamaz. Ö renim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

E itim ve ö retim, Atatürk ilkeleri ve nkilapları do rultusunda, ça da bilim ve e itim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı e itim ve ö retim yerleri açılmaz. E itim ve ö retim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların ba lı oldu u esaslar, Devlet okulları ile eriilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi imkanlardan yoksun ba arılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve ba ka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel e itime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. E itim ve ö retim kurumlarında sadece e itim, ö retim, ara tırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden ba ka hiçbir dil, e itim ve ö retim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve ö retilemez. E itim ve ö retim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille e itim ve ö retim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.” ekinde yer almı tır.

Birle mi Milletlere üye devletlerin -Türkiye ile birlikte birkaç devletin dı nda- büyük bir kısmının 6 Aralık 1966’da imzaladı ı ve 03.01.1976’da yürürlü e konulan (Balçı, 1998) “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara likin Uluslararası Sözle me”nin 13. Maddesinde yer alan:

1. Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin e itim görme hakkına sahip oldu unu kabul ederler.
2. Bu sözleşmeye taraf devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi amacıyla ile:
  - a. İlköğretimin herkes için zorunlu ve parasız olmasını,
  - b. Ortaöğretimin, teknik ve mesleki e itim dâhil çe itli biçimlerinin her önlem alınarak, özellikle ücretsiz e itimin yaygınlaştırılması yoluyla herkese açık ve herkesçe görülebilir olmasını,
3. Bu sözleşmeye taraf devletler, ana ve babalarının ya da kimi durumlarda vasilerinin, devlet tarafından kurulanlar dışında devletçe konmuş ya da onanmış belli e itim ölçülerine uyan okullar seçme özgürlüklerine saygı göstermeyi ve çocuklarının kendi inançları do rultusunda ahlak ve din e itimi görmesini sağlamayı üstlenirler.

hükümleriyle e itim hakkının ana çerçevesi çizilmi tir. Ancak e itim hakkıyla ilgili olarak uluslararası düzeyde kabul gören bu düzenlemelerin bir kısmı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Millî E itim mevzuatında yer almamı tır. Bu yüzden e itim alanındaki mevzuatımızın uluslararası ölçütlerin gerisinde kalması, ülkemiz açısından bir eksiklik olarak kabul edilmektedir (Balcı, 1998). Türkiye ‘Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara li kin Uluslararası Sözle me’yi imzalamamı olmakla birlikte, 1948’de imzalanıp yürürlü e giren nsan Hakları Evrensel Beyannamesine imza koydu undan Beyannamenin bütün hükümlerine uymak zorundadır. üphesiz bu zorunluluk, Beyannamenin 26. maddesinde yer alan;

Herkes, e itim hakkına sahiptir. E itim hiç olmazsa ilk ve temel e itim safhalarında böyle olmalıdır. İkö retim zorunludur. Teknik ve mesleki ö retimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksekö retim liyakatlerine göre herkese tam ve e itlikle açık olmalıdır.

Ana ve baba, çocuklarına verilecek e itimi seçmede öncelikle hak sahibidir (Ünalın, 1997, 353)

eklindeki artları yerine getirmeyi de öngörmektedir. Zira Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90. maddesinin son fıkrasında “usulüne göre yürürlü e konulmu milletlerarası antla malar kanun hükmündedir. Bu hükümler hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne ba vurulamaz” hükmü yer almaktadır. Bu hükmün kabulü ile uluslararası sözleşmelerin üstün norm niteli inde oldu u kabul edilmi tir. Ancak Türkiye, tevhid-i tedrisat ve benzeri bazı kanunlardan dolayı, uluslararası sözleşmelerin bir kısmına çekince koyarak imzalamakta, bir kısmını ise imzalamamaktadır. Bu tavrın sonucu olarak tüm dünyanın evrensel de erler haline getirdi i ve e itim hakkının da dâhil oldu u hak ve özgürlükler konusunda mesafe alamamaktadır (Balcı, 1998). Buna ra men e itim hakkı konusunda gerek uluslararası hukuk ve gerekse Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının amir hükümleri do rultusunda bir takım yasal düzenlemelerin yapıldı ı görölmektedir. Örne in e itim hakkını ihlal edenlere TCK gere ince hapis cezası, Yüksekö retim Ö renci Disiplin Yönetmeli ine göre de a ır disiplin cezaları öngörülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalı ma nitel ara tırma yöntemini esas alan, genel tarama modelinde yapılandırılmı tır. Tarama modelleri, geçmişteki ya da u andaki bir durumu var oldu u biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir ara tırma yakla ımıdır. Ara tırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi ko ulları içerisinde var oldu u biçimiyle tanımlanmaya çalı ılır. Onları herhangi bir eilde de i tırme ya da etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2007: 77).

Nitel ara tırmalar, gözlem, görü me ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldı ı, algıların ve olayların do al ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendi i ara tırmalardır (Yıldırım ve im ek, 2006: 39). Nitel ara tırmalarda elde edilen sonuçlar evrene genellenememekle birlikte, elde edilen sonuçlar, konuya ili kin bir bakı açısı sa laması bakımından önemlidir.

Çalı ma Grubu

Ara tırmanın çalı ma grubunu 2015-2016 e itim-ö retim yılında Mardin Artuklu Üniversitesi'nde Pedagojik Formasyon e itimi gören 181 kadın ve 139 erkek toplam 320 aday ö retmen olu turmaktadır.

Cinsiyeti		Toplam
Kadın	Erkek	
181	139	320

Tablo 1: Çalı maya katılan aday ö retmenlerin cinsiyet da ılımları

Veri Toplama Aracının Geli tirilmesi

Veri aracı olarak bir yazılı görü me formu geli tirilmi tir. Yazılı görü me formu iki kısımdan olu maktadır. Birinci kısımda ki sel bilgiler, ikinci kısımda ise e itim hakkı algılarına ili kin soru yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Yazılı görüşme formu kullanılarak verilere ulaşılmaması planlanan bu araştırmada verilerinin çözümlenmesinde içerik analizi ve betimsel analiz tekniği kullanılmı , bulgular uygun görülen ve gerekli olan yerlerde nicelleştirilerek (sayı kullanılarak) sunulmu tur. Nitel bulgular analize açıklık getirmek, güvenilirliği arttırmak için nicel ifadeler kullanılarak belirtilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 178).

Verilerin içerik analiziyle incelenmesinin nedenleri:

- Temel amacının toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olması,
- İçeriklerle ilgili ortak ve sistematik verilere ulaşmayı öngörmesi,
- Mevcut metinlerin nitel ve nicel boyutlarından hareketle bilinmeyen sosyal gerçeklere yönelik çıkarım yapmak istemesi,
- Esas olarak birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyecek yorumlamaya fırsat vermesi,
- Verileri daha derin bir inceleme tabii tutması gibi özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005; Gökçe, 2006).

Görüşmelerde katılımcıların dile getirdiği ifadeler doğrudan alıntı olarak kullanılmı tur. Kişilerin gerçek ismi yerine takma isimler kullanılmı tur.

BULGULAR VE YORUMLAR

2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılında Mardin Artuklu Üniversitesi'nde Pedagojik Formasyon Alan Öğrencilerin Eğitim Hakkındaki Algı Verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

No	E itim hakkı ihlalleri	Frekans
1	Kız çocuklarının okula gönderilmemesi	118
2	Soka a çıkma yasakları/Sava nedeniyle e itim olmaması/ Sava ın ö rencilerin üzerindeki travmatik etkileri	97
3	Anadili e itim olmaması	77
4	Maddi yetersizlik	57
5	Paralı e itim/Harç/Özel ve Devlet okullarının nitelik farkı/Kayıt Ücreti	53
6	Çocuk i çiler	47
7	E it olmayan ko ullarda e itim alan ö rencilerin aynı sınava girmesi	39
8	Kır ve ehir okullarının nitelik farkı/Do u-Batı farklılı ı	36
9	Geçmi te ba örtüsü nedeniyle okuluna ba layamamı ya da atılmı ö renciler	35
10	Çocuk Ya ta Evlilik	34
11	Engelli çocukların ve uzun süre tedavi gören ö rencilerin e itim dı ında kalması	32
12	Okula ula ımın olmaması/köyde okul olmaması/yerle im yerlerine uzaklık	29
13	Tek bir din ya da mezhebe göre zorunlu e itim	28
14	Ö retmen sirkülasyonu, Kadrolu yerine ücret kar ılı ı ö retmen istihdamı/ farklı bran lardaki ö retmenlerin derse girmesi	27
15	Kılık-Kıyafet sınırlaması	20
16	Göç/Mülteciler	20
17	Okulların donanımlarının farklılı ı/yetersizli i	16
18	Cinsiyet ayrımı	16
19	Dershanelerin Kapatılması	14
20	Bilinçsiz veli	13
21	Onur kırıcı cezalar/Okuldan uzakla tırma	10

22	E itim üzerinde politik etkiler	9
23	Yetersiz rehberlik	9
24	Burs imkânlarının e itsizli i	8
25	mam hatip/ meslek lisesi katsayı	7
26	Özel beceri ve yeteneklerin de erlendirilmesinde kullanılan ölçme ve de erlendirme yöntem ve tekniklerinden kaynaklanan ayırım	5
27	Dersler arasında kurulan hiyerar i (Mat, Türkçe önemli, resim müzik önemsiz algısı)	5
28	Müfredatta ayrımcılık (etnik-cinsiyetçi)	5
29	Yönetici atamada yapılan usulsüzlükler, Yöneticilerin yeterli donanıma sahip olmaması	3

Tablo 2: Çalı maya katılan aday ö retmenlerin e itim hakkına ili kin algı verileri

Çalı maya katılan pedagojik formasyon adaylarının verdikleri cevaplara göre çevrelerinde gördükleri e itim hakkı ihlallerinin en çok dile getirilen 12 tanesi seçilme oranlarına göre a a ıda sıralanmı tır;

1. 118 seçim ile Kız çocuklarının okula gönderilmemesi
2. 82 seçim ile Soka a çıkma yasakları/Sava nedeniyle e itim olmaması/Sava ın ö renciler üzerinde travmatik etkileri
3. 77 seçim ile Anadili e itim olmaması
4. 57 seçim ile Maddi yetersizlik
5. 53 seçim ile Paralı e itim/Harç/Özel ve Devlet Okullarının Nitelik Farkı/Kayıt Ücreti
6. 47 seçim ile Çocuk i çiler
7. 39 seçim ile E it olmayan ko ullarda e itim alan ö rencilerin aynı sınava girmesi
8. 36 seçim ile Kır ve ehir okullarının nitelik farkı/Do u-Batı farklılı ı
9. 35 seçim ile Geçmi te ba örtüsü nedeniyle okuluna ba layamamı ya da atılmı ö renciler
10. 34 seçim ile Çocuk Ya ta Evlilik

11. 32 seçim ile Engelli çocukların ve uzun süre tedavi gören öğrencilerin eğitiminde kalması
12. 29 seçim ile Okula ulaşımın olmaması/köyde okul olmaması/yerleşim yerlerine uzaklık

1.Kız Çocuklarının Okula Gönderilmemesi

Öğretmen adayları bu ihlali şu şekillerde ifade etmişlerdir:

Çevremde özellikle kız çocuklarına yönelik eğitim hakkı ihlallerini sıkça görmekteyim. Ben kendim de bu ihlale maruz kalanlardan biriyim. Ortaokulu bitirince derslerimde son derece başarılı olmama rağmen babam yetitimi kültürün ve çevrenin etkisinde kalan biri olarak beni liseye göndermek istemedi. Daha sonra abimin bireysel çabasıyla bir yıl gecikmeli olarak liseye kayıt yapabildim. Babam gibi binlerce insan “kız çocuklarının okuması haramdır” mantığıyla dini yanlış yorumlamaları ve erk sistemde kadınlara karar verme yetkileri vermemeleri sonucunda pek çok kadının eğitim hakkını ihlal etmektedir.(Hasta ve Yaşlı Bakım6K)

Kız çocuklarının okula gönderilmemesi en büyük eğitim ihlalidir.(Felsefe9E)

Yakın komşumuzun kızları eğitim hakkından faydalanmak istemelerine rağmen babaları tarafından bu hakları ihlal edilmiştir.(Beden15E)

Kız çocuklarının okula farklı sebeplerle gönderilmemeleri eğitim hakkı ihlali olarak değerlendirilebilir.(Hasta ve Yaşlı Bakım14E)

Kızların gelenek ve görenekleri bahane ederek okula gönderilmemesi eğitim hakkı ihlalidir.(Kamu Yönetimi12K)

Ulaşılan veriler ışığında herkesçe bilinen kız çocuklarının okula gönderilmemesi sorunu tekrar birinci sırada kendine yer bulmuştur. Eğitimde kadın ve erkek arasında eşitsizlik, Türk eğitim sisteminin en çarpıcı olumsuz özelliklerinden biridir. Kırsal kesimde okur yazar olmayan kadınların oranı % 30.4 iken, erkeklerin oranı % 10.1'dir. Kentsel kesimde ise kadınların % 18.7'si okur yazar değilken, erkeklerde bu oranı % 4.5'dir.

Kadınların eğitim sisteminde daha düşük oranda yer almaları toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın sadece bir yönüdür. Okulda toplumsallaştırma sürecinin

cinsiyetçi olması, cinsiyet ayrımı yapan ö retim programları zaten var olan ataerkil cinsiyet rollerini ve kalıp yargıları desteklemekte, güçlendirmektedir.

2.Soka a Çıkma Yasakları/Sava Nedeniyle E itim Olmaması/Sava ın Ö rencilerin Üzerindeki Travmatik Etkileri

Ö retmen adayları bu ihlali u ekillerde ifade etmi lerdir:

Yakın zamanda çevremizde gördü ümüz çatı ma ve yasaklardan dolayı ö rencilerin okula gidememesi, derslerinden ve sınavlarından geri kalmaları, sınavların ertelenmesi ve girilememesi sonucu ö rencilerin ma dur olmaları bir e itim hakkı ihlalidir.(Hasta ve Ya lı Bakım10E)

ırnak'ın Cizre ve Silopi ilçelerinde görev yapan ö retmenlerin sms ile “hizmet içi e itim” bahanesiyle ilçeyi terke zorlanmaları, e itim ö retime “idari bir kararla” süresiz ara verilmesine neden olmu tur. Mesaj üzerine her iki ilçede görev yapan ö retmenlerin önemli bir bölümü ilçeyi toplu olarak terk etmek zorunda bırakılmı tır. Hizmet içi e itim için öngörülen süre dolmasına ra men ö retmenlerin ilçelere geri dönmesi yönünde bir duyuru yapılmamı , okullar e itim-ö retime hazır hale getirilmemi , aksine okul ve yurtlara askeri yı ınak yapılmı tır. Bu durum burada ya ayan ö renciler açısından bir e itim hakkı ihlalidir.(Kürt Dili ve Edebiyatı11E)

Ülkemizin do u bölgesinde yıllardır ya anan son dönemde de e itime ara verilmesine, okulların kapatılmasına hatta e itim kurumlarına zarar vermeye kadar giden güvenlik sorunları, bu sorunlar nedeniyle okula gidemeyen ve aileleri ile birlikte göç etmek zorunda kalan e itim hakkı gasp edilen çocukların ma duriyetlerinin ne e kilde telafi edilece i üzerinde durulması gereken bir durumdur.(Tarih3K)

Ülkemizde son aylarda ya anan güvenlik sorunları nedeniyle Mardin ve çevre illerde çocuklarımız e itim hakkından mahrum edilmekte, aileleriyle birlikte çevre il ve ilçelere göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Aileler yerle tikleri yeni yerlerde uyum sorunları ya amakta, geçim sıkıntısı çekmekte ve birçok ihtiyacını kar ılayamamakta. Çocuklarının e itimi geri planlara atılmaktadır.(Hasta ve Ya lı Bakım13K)

Son günlerde ülkemizin gündeminde olan ve bölgemizde birçok noktada yo un ya anan olaylarda, soka a çıkma yasakları, okulların yıkılması, ö retmenlerin olmayı ı, telafi e itimin aksaması en büyük toplu e itim ihlalidir.(Hasta ve Ya lı Bakım13K)

Bazı yerlerde olan soka a çıkma yasa ı ve e itimcilerin evine gönderilip e itimden uzak tutulmaları, buna ba lı olarak ö rencilerin e itimlerinin durdurulması e itim hakkı ihlalidir.(Edebiyat4E)

Do udaki ve batıdaki çocukların ya anan siyasi faaliyetlerden dolayı e itim seviyelerinin e it tutulmamasıdır. Do uda soka a çıkma yasakları ile birlikte birçok ö renci e itim hakkından uzakla makt ve e itim görmemektedir.(Edebiyat10K)

Son yıllarda özellikle bölgemizde ba gösteren terör olayları, soka a çıkma yasakları nedeniyle e itim hak ihlalleri de en fazla seçilen ikinci ihlal olmu tur. Bölgemizde devam eden sokak olayları nedeniyle kapatılan, yakılıp yıkılan okullar binlerce ö rencinin e itime eri imini engellemi tir.

3. Anadili E itim Olmaması

Ö retmen adayları bu ihlali u ekillerde ifade etmi lerdir:

lk olarak e itim dilinin tek olması ihlaller arasında en önemlisi olarak verilebilir. Türkiye’de sadece Türkçe konu uluyormu gibi di er dilleri görmezden gelmek hak ihlalidir. Son dönemlerde iddetli ve zor bir süreç sonucu Türkiye’de farklı dillerde e itim küçük adımlarla ba lamı tır.(Edebiyat9K)

Anadilde e itim olmaması da e itim hakkı ihlalidir. Mesela Türkiye’nin do u bölgesindeki insanlar anadilleriyle de il de resmi dille e itim gördükleri için resmi dili ö reninceye kadar di er arkada larından geri kalabilmektedirler.(Edebiyat6E)

Bizim bölgemizde ya anan anadil problemi çocukların erken ya ta fırsat e itli ini ortadan kaldırıp çocukların travma ya amalarına sebep olmaktadır.(Hasta ve Ya lı Bakım13E)

Ana dil e itimini olmaması da seçilen bir di er ihlal olmu tur. Anadili hakim toplulu un egemen dilinden farklı olan çocukların ve yeti kinlerin e itim hakkından yararlanmaları, onların birinci dolan anadilinde e itim görme haklarının sa lanması ile do rudan ili kilidir. Anadilinde ya da çocu un ilk dilinde kazanılan bili sel ve akademik temel, ikinci dilin de iyi düzeyde ö renilebilmesi için gereklidir.

Ö retmen adayları bu ihlali u ekillerde ifade etmi lerdir: ki iler ikinci dillerini de iyi düzeyde ö renmekte ciddi zorluklar ya amakta ve bu durum uzun vadede iki dilde birden eksikli olmaya yol açmaktadır.(Skutnabb-Kangas, 1984)

4. Maddi Yetersizlik

Ö retmen adayları bu ihlali u ekillerde ifade etmi lerdir:

Öncelikle okullar maddi destek olmadı ı için ö renci kayıt zamanında kayıt parası adı altında alınan ba ı la ba lar. Kitaplar yetersiz oldu u için ek kaynaklara ba vurulur. Kısacası maddi ihlaller, bunun yanında ekonomik durumu yetersiz ö renciler çalı tırılıp e itim giderlerini kar ılaması beklenir. Bu durumlar e itim ihlali do urmaktadır.(Hasta ve Ya lı Bakım4K)

Günümüzde e itim ücretsiz ve zorunlu olarak geçmektedir. Fakat zorunlu ders kitapları dı ında materyal ve üniformalar, önlük, ek kaynaklar, kırtasiye, karne parası, kayıt parası, diploma parası vs. gibi e itime eri im önünde engel olan pek çok unsur bulunmaktadır.(Edebiyat11K)

Maddi yetersizlik seçilen bir di er ihlal olmu tur. Çocuklar ve gençler, Türkiye'nin özellikleri arasında yer alan büyük refah, gelir ve ekonomik güvenlik e itsizliklerinden en az yeti kin nüfus kadar etkilenmektedir. Sözü edilen e itsizlikler, bölgeler arasındaki kalkınma e itsizlikleri, kır-kent e itsizlikleri, ini li çıkı lı ekonomik büyüme, geni tarımsal i gücü, kayıt dı ı ve düzensiz çalı ma gibi etmenlerle ili kilidir.

5. Paralı E itim/Harç/Özel Ve Devlet Okulları Arasındaki Nitelik Farkı

Özel okullar da bir ayrımcılık niteli i ta ımaktadır. Çünkü bu okullar olanak bakımından devlet okullarından çok öndedir. Sadece parası olanın bu olanaklardan faydalanması, maddi durumu dü ük olanların ise devletin sa ladı ı kısıtlı olanaklarla yetinmesi büyük haksızlıktır. Devlet kendi bünyesinde barındırdı ı okulların olanaklarını arttırarak özel okullara e ilimi ortadan kaldırmalı ve maddi olanaklara bakmadan her bireye aynı imkanlar sunulmalıdır.(Edebiyat9K)

6. Çocuk çiler

Ö retmen adayları bu ihlali u ekillerde ifade etmi lerdir:

Erkekler, maddi durumları iyi olmayan ailelerde küçük ya lardan itibaren “çocuk i ç i” olarak çalı maya zorlanıyorlar ve çocuk büyüyene kadar e itim ile bo una vakit kaybetmek yerine meslek sahibi olup hayatını kazanabilmesinin daha mantıklı olaca ı empoze ediliyor. Sonuç olarak çocu un bu motivasyonlarla büyüdükten sonra e itimin bo una zaman kaybından ibaret oldu unu kabullenmi oluyor veya sonradanbunun yanlı oldu unu idrak etse bile ya ının ilerlemesinin de (özellikle de evlenmi se) olumsuz etkisiyle e itim hevesi kırılmı oluyor.(Felsefe2E)

Aileleri tarafından çalı tırılan küçük çocuklar, okul yerine küçük ya ta çalı maya zorlanıyor. Her gün kırmızı ı ıkta duran arabalara peçete, simit satan çocukları görmekteyiz.(Beden E itimi12E)

Ö rencilerin mevsimlik i lerde çalı tırılması, nisan ayının ortalarından ekim ayının sonuna kadar ö renci farklı illerde mevsimlik i lerde çalı tırılıp e itim hakkı ihlal ediliyor.(Tarih2K)

Yıl 2016, 8 yıl zorunlu e itim olmasına kar ın hala okula gönderilmeyen çocuklar var. Okula gönderilip bahar döneminde 1-2 ay okuldan ayrılan ba , bahçe i lerinde çalı tırılan çocuklar var.(Hasta ve Ya lı Bakım17K)

Çocuk i çili i sorunu geli mekte olan her ülke için oldu u gibi, Türkiye için de önem ta ıyan bir konudur. Sorun; nüfus, e itim düzeyi, ekonomik geli im ve sosyal kalkınma kavramlarıyla do rudan ilgilidir. Türkiye; kırsal yerle imden kentsel yerle ime ve tarımsal ekonomiden sanayi ekonomisine geçi süreci ya amaktadır. Ba lıca kent merkezlerine göç trendi, sosyal destek a ının yetersizli i veya kent ya amına uyum sa layamama ile birle ti inde, çocuk i çili i daha fazla gündeme gelmekte, özellikle ailenin gelir düzeyini arttırmak amacıyla sokaklarda ve marjinal sektörlerde çalı an çocukların sayısı belirgin bir ekilde artmaktadır. Ailelerin çocuklarının eme inden yararlanma e ilimi, kendi yoksulluklarının yanı sıra, zamanında kendilerinin de çocuk i çili inin geleneksel biçimlerine dahil olmu olmaları, çocuk i çili inin belirli biçimlerinin içerdi i tehlikelerin ne derece farkında oldukları veya e itime verdikleri de er gibi çe itli etmenlere ba lı olarak de i ebilir. E er ailenin geçmi inde e itim alanında herhangi bir ba arı yoksa veya çocukların okullarında ba arılı olamadıkları izlenimi varsa, e itime verilen de er de dü ük olabilmektedir. Her zaman olmasa bile genellikle yoksullukla örtü en bu tür

tutumlar, örneğin kırsal kesimde ya ayanlar veya Romanlar gibi kimi topluluklarda daha yaygın görülebilir.

7. E it Olmayan Ko ullarda E itim Alan Ö rencilerin Aynı Sınava Girmesi

Ö retmen adayları bu ihlali u ekillerde ifade etmişlerdir:

Ülkemizde devlet okullarından mezun olan lise ö rencileri(stanbul, Mardin, Artvin, Konya, vb.) ve özel okullardan mezun olan (Robert koleji, Amerikan Lisesi, Fransız Lisesi, Ted Koleji) lise ö rencileri ile aynı artlarda üniversite sınavına girmektedirler. Bu fırsat e itsizli ine neden olmaktadır.(Edebiyat3E)

Soka a çıkma yasaklarından dolayı okula gidemeyen bireylerin, okula devam edebilen bireylerle sınavlarda(TEOG, YGS, vb.) aynı seviyede de erlendirilmesi bir e itim hakkı ihlalidir.(Edebiyat8K)

E itimde e itlik bulunmamaktadır. Köyde okuyan ö rencilerle ehirdede okuyan ö renciler merkezi sınavlarda aynı kefeye konması gülünç bir durumdur.(Edebiyat7E)

Bir di er ihlal ise e it olmayan ko ullarda e itim alan ö rencilerin aynı sınava girmesi olarak seçilmiştir. Gerek lise giri sınavlarında gerekse de üniversite yerleştirme sınavlarında bütün ö renciler aynı e itimi almı gibi aynı sınava girmekte ve bu ekillerde adil olmayan bir de erlendirmeye tabi tutulmaktadır.

8. Kı r Ve ehirden Okullarının Nitelik Farkı/Do u-Batı Farklılı ı

Bugün batıdaki e itim imkanı ile do udaki e itim imkanı aynı de ildir. Batıdaki maddi ve manevi bütün olanaklar do uda çok az sayıda vardır. Bu da e itimi ve bireyi etkiliyor. Örneğin batıdaki üniversiteler her konuda gelişmiş ve imkanlar çok iyidir, oysa do udaki üniversitelerin bir kısmında olanaklar yok denecek kadar azdır. E itime katkı üzerinde de er veriliyor. Bireyin kendini geli tirebilece i hiçbir imkan yoktur. En azından Mardin’de yok. Ne bir sosyal aktivite, ne bir spor alanı, ne de donanımlı bir kütüphane var. Dolayısıyla ö renciler kendi imkanları çerçevesinde kendini geli tirebiliyor.(Edebiyat7K)

ırnak’ta yapılan önlisans KPSS sınavı esnasında elektrikler kesildi sınavın 1 saatinden sonra karanlıkta kalan ö renciler mum ışığında 2 saat soru çözdüler. Emek verilip çalışılan sınavın kötü geçmesi sonucunda herhangi bir yaptırımın

yapılmaması gibi olaylar sonucunda eğitim hakları ellerinden alınması gibi ve benzer bir çok örnek...(İlahiyat1K)

Doğunun bir köyüne baktığımız zaman o köye servislerin gitmemesi, yolların yapılmaması bu sorunu ortaya çıkarmaktadır. Eğitim konusunda devletin de doğu illerine biraz daha destek çıkması gerekmektedir.(Edebiyat5E)

Bu bölge için örnek in yeterli ve kaliteli eğitim bir türlü verilememektedir. Çünkü bu bölgeye gelen öğretmenlerin çoğu henüz mesleğe yeni başlamış oluyor. Bu da çocukların eğitimi üzerinde daha en başında fırsat eşitliğini ortadan kaldırmış oluyor. (Hasta ve Yaşlı Bakım13E)

Ülkemiz gelimekte olan bir ülke olduğundan doğusu ile batısı, kırsal ile şehirli artları derinlik göstermekte, bölgesel çeşitli sorunlar nedeniyle de eğitim faaliyetleri her yerde eğitim yürümektedir.

9. Geçmişte Başörtüsü Nedeniyle Okuluna Başlayamayan Ya Da Atılmış

Öğrenciler

Başörtülü kızların üniversiteye alınmaması en büyük eğitim hakkı ihlalidir.(Felsefe9E)

Geçmiş dönemlerde başörtülü öğrencilerin eğitim fakültelerine girememesi de bir eğitim hakkı ihlalidir.(Hasta ve Yaşlı Bakım16K)

Ülkemizde geçmiş yıllarda yaşanan siyasi gelişmelerden dolayı başörtülü öğrencilerin okullara alınmaması, derslerde başörtülü oldukları için çıkarılmaları, derse girebilmek için başörtülerini çıkarmalarının arttığı dönemler hala hafızalarda.

10. Çocuk Yaşta Evlilik

Bölgemizde rastlanılan çocuk yaşta evliliklerde eğitim hakkını engelleyen başka bir acı olaydır. Genelde ailelerde üzüncü vardır: “Okumaya göndersek, kötü yola düşür.” Oysa ki bu çok yanlış bir üzüncüdür. Önemli olan da bunun yanlış bir üzüncü olduğunu ailelere anlatmaktır.(Hasta ve Yaşlı Bakım15K)

Ülkemizde yıllar önce ve hâlâ devam ettirilen cahil kabul edilmez bir durum olan kız çocuklarının okul yerine küçük yaşta evlendirilmesi ya da evde bırakılarak kardeşlerine bakmaya mecbur ettirilmesi eğitim hakkının herkese eğitim

da itılmadının en büyük göstergesidir. Halbuki e itime herkesten çok kadının ihtiyacı vardır. Çünkü kadın do urandır. Çünkü kadın büyütendir, e itendir. Belki kadına erkekler gibi e itim hakkı verilse ülkemizde bu kadar kadın cinayeti, tecavüzü, çocuk gelinler, tek kurtulu u evlilik sanan genç kızlarımız olmayacaktır. Çünkü onları e iten anneler e itimli olacak ve kadına de er verilmesi gerekti ini anlatacaktır.(Beden E itimi5K)

Çocuk ya ta evliliklerin olması, çocukların e itim haklarının ellerinden alınması, farklı roller üstlenmek zorunda kalması e itim hakkı ihlalidir.(Hasta ve Ya lı Bakım14E)

Erken ya ta evlilik bir di er ihlaldir. Dünyada birçok çalı ma ve rapor erken evliliklerle yetersiz e itimin ili kisini ortaya koymaktadır. Bunlara göre ebeveynlerin ve çocukların e itim düzeyi dü tükçe erken evliliklerin oranı artmaktadır. E itimsizli in önüne geçemeyen toplumlarda erken evliliklerin de önlenmesi imkânsız hale gelmektedir.

E itim, erken ya ta evliliklerin hem sebebi hem de sonucudur. Evlilik ya nı yükseltmenin en etkili yolu çocukların e itime kavu masıdır.

Birçok kültürde ebeveynler yatırımlarının bo a gidece ini dü ündüklerinden evlendikten sonra baba evini terk edecek olan kızlarının e itimine yatırım yapmama e ilimindedirler. Özellikle sosyoekonomik durumu dü ük aileler, kızlarını okula göndermemekte veya gönderse bile evlendirmek için okuldan almaktadırlar. Türkiye'de de erken ya ta evlendirilen çocukların öncelikle e itim ya amları kesintiye u ramaktadır. E itim haklarından mahrum edilmi olan çocuklar, üretime katılma yani bir meslek sahibi olma ve çalı ma haklarından da yoksun bırakılmaktadır. Bu durum özellikle kızların ekonomik özgürlükleri olmadan e itimsizlik, yoksulluk ve ba ımlılık döngüsüne hapsedilmesine yol açmaktadır.

11. Engelli Çocukların Ve Uzun Süre Tedavi Gören Ö rencilerin E itim

Dı nda Kalması

Engelli çocuklar di er çocuklar ile aynı e itim ortamlarında e itim alması gerekirken gerekli tedbirler alınmadı ı için bu haklarından yararlanamıyorlar.(Edebiyat10K)

Ülkemizde maalesef hala engelli bireyler için yeterli ve donanımlı bir e itim verilmemekte ve bu bireyler toplumdan dı lanmaya devam edilmektedir.(Hasta ve Ya lı Bakım13E)

Yürüme engelli bireylere gereken yardım ve deste in olmaması nedeniyle okula gidememeleri bir e itim sorunudur. Bu engellilerin normal e itim hakkı elde edebilmesi için ula ım artlarının uygun hale getirilmesi veya özel e itime tabi tutulmaları gerekir.(Edebiyat11K)

Ülkemizde engelli bireylerin e itim hakkından yeterince yararlanamaması da bir di er ihlaldir. Ülkemizde e itim hakkından yeterince yararlanamama nedenleri incelendi inde; Engelli ö rencilerin tanılama sürecinde ya adı ı sorunlar, tanılamaya ba lı olarak geli en etiketler, e itim ortamlarına yerle tirme kararları, okul yönetimi-ö retmen-okul psikolojik danı manlar tarafından engelli çocukların ihtiyaçlarına göre hazırlanması gereken bireyselle mi e itim programlarının olu turulmasında ve uygulanmasında ya anan sorunlar, okul ve sınıf ortamlarının fiziksel durumlarına ili kin sorunlar, e itim-ö retim programları ve materyallerine dair sorunlar, mâkul uyarlamaların yapılamaması ve ö retmenlerin rol ve yetkinliklere dair sorunlar, engelli ö rencilerin farklılı ının zenginlik de il eksiklik olarak algılanmasından kaynaklanan dı lanmalarına dair sorunlar ile kar ı kar ıya kalırız.

12. Okula Ula ımın Olmaması/Köyde Okul Olmaması/Yerle im Yerlerine

Uzaklık

Batı illerinde e itim-ö retim düzeyi yüksekken do u ve güneydo u illerinde neden dü üktür, sorunlar tartı ılabilir ve en azından bazı illerdeki ö rencilerin ta ımalı sistemle okuldan eve evden okula seyahat etmesi gibi geçici de olsa bir çözüm yolu bulunabilmelidir.(Edebiyat8E)

SONUÇ VE ÖNER LER

E itim hakkı bir hak olarak gerçekleştirilmesi için kamusal bir anlayı la kavramsalla tırılması ve uygulanması zorunludur. Fakat bu zorunluluk fertleri içinden çıkılmaz bir kuyuya atmak yerine ki iye seçme hakkı tanıyarak etnik farklılıklarını, gelir farklılıklarını, din farklılıklarını göz önünde bulundurarak e itime eri im anlamında herkese özgür bir hareket alanı bırakmalıdır. Bu hakkın

neoliberal politikaların dayattığı artlarda ve piyasa mekanizmaları tarafından belirlenen, para ile alınıp satılan bir biçime dönüşmesi onu hak olmaktan çıkarır. E itimi satın alabilecek maddi olanakları olan toplumsal sınıf ve tabakaların yararlanabildiği ayrıcalık haline getirir. Bu da eşitlik kavramıyla taban tabana zıt bir durumu meydana getirir.

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2006). **E itimin Hukuki Temelleri, E itim Bilimine Giri** , Ed: ule Erçetin - Necmettin Tozlu, Ankara: Pegem Yayınları.

Altunya, N. (2002). **Anayasa Hukuku Açısından Türkiye’de E itim ve Ö retim Hakkı**. stanbul: MEB Yayınları.

Atalay, B. (1998). **E itim ve Ö renim Görme Hakkı**, Yeni Türkiye. Ankara: 22, 1093-1096.

Balcı, M. (1998). **E itim ve Ö retimde Haklar ve Yükümlülükler**. stanbul: Danı man Yayınları.

Ba aran, .E. (1996). **E itime Giri** . Ankara: Yargıcı Matbaası.

Bardako lu, A.(1997). **D A** (Diyanet slam Ansiklopedisi), ‘Hak’ maddesi, XV.

Bilge, N. (1975). **Hukuk Ba langıcı Dersleri**. Ankara: Sevinç Matbaası.

Devellio lu, F. (1970). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**. Ankara: Do u Matbaası.

Gök, F.(2004). **E itim Hakkı: Türkiye Gerçe i**, XIII. Ulusal E itim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, nönü Üniversitesi.

Gök, F.(2012). **E itim Hakkı Ba lamında Anadilde E itim**, E itim Bilim ve Toplum Dergisi. Sayı:37, Cilt:10, Sayfa:10-20.

Gözübüyük, . (1993). **nsan Hakları Kurallarının ç Hukukta Uygulanması**. Ankara: AÜSBF Yayınları.

I ık T.(2009). **E itim Hakkı ve E itimde Haklar Uluslararası insan Hakları Belgeleri I ı nda Ulusal Mevzuatın De erlendirilmesi**.

<http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/HaklarRaporlarDerleme.pdf> 26/12/2016

Kadın ve Kız Çocuklarının E itimi Çalı ma Grubu Raporu, Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı. stanbul, 14-15 Haziran, 2003.

Mihçio lu, S., Erba . F., Akın, A. (2010). **Çocuk Gelinler ve Beklenen Olumsuz Sonuçları**, Sağlık ve Toplum. Yıl:20, Sayı:1, Ocak-Mart 2010.

Okçu D.(2007). **E itim Hakkı ve Tarihsel Geli imi**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, 45-49.

Özsunay, E. (1981). **Medeni Hukuka Giri .** stanbul: Ü F Yayınları.

Ünalın, A. (1997). **slam Hukuku Açısından Hak ve Hakkın Kötüye Kullanılması.** zmir: Anadolu Matbaacılık.

Sart, Z.H. **Engelli Çocukların E itim Hakkı: nsan Hakları Çerçevesinde Kayna tırma/ Bütünle tirme Yoluyla E itim.**

<http://secbir.org/images/2015/pdf/metin7.pdf> 01/01/2017

Skutnabb-Kangas (1984). Bilingualism or not: The Education of Minorities. Clevedon, England: Multilingual Matters.

Türker, E.K.(2012). **Uluslar arası Hukuk Belgeleri ve Dünya Anayasalarında Resmi Dil ve E itim Dili**, Siyaset, Hukuk ve Yönetim Ara tırmaları Merkezi Analiz No:2, Sayfa:12

http://www.turkakademisi.org.tr/usr_img/yayinlar/analiz/hsy_analiz_2_resmi_dil_ve_egitim_dili_ercan_son.pdf 26/12/2016